

הא' בן-חיים : עם ההחלטה על כלל י"א נפתרה גם בעית כלל י"ד.

אין התנגדות לכלל י"ד.

הא' בן-חיים קורא כלל י"ב :

קמץ מתקיים בסופית ךֿן רק בשמות המציינים עיטוק קבוע או תכונה קבועה; וכן בסופית ךֿן, וכן בצורות הנגזרות מהן ךֿנות, ךֿנות, כגון: קבֿלֿן, קבֿלֿי; לֿמֿדֿן, לֿמֿדֿי; לֿמֿדֿנות, לֿמֿדֿנותו; גֿאֿתֿנֿות, גֿאֿתֿנֿותכם. בשאר השמות אין הקמץ מתקיים בנטייה: שֿלֿחֿן, שֿלֿחֿנות; קֿרֿבֿן, קֿרֿבֿנותיהם; בֿנֿי, בֿנֿי; עֿנֿן, עֿנֿניכם; אֿמֿדֿן, אֿמֿדֿני; פֿלֿחֿן, פֿלֿחֿני. יוצאות מן הכלל מלים לועזיות, כגון: רֿוֿמֿן, גֿרֿפֿוֿן, ועוד, שבהן הקמץ מתקיים תמיד. הקמץ מתקיים לעולם בסופי ךֿן. הערה: במשקל קֿטֿלֿתֿן תנוקד פ' השורש לפי השם שממנו נגזר, כגון גֿאֿתֿן, רֿעֿבֿתֿן, שֿפֿלֿתֿן.

בכלל זה החליטה הוועדה למחוק את ההערה, ואשר לכלל עצמו: מה שנאמר בכלל ז' כוחו יפה, כאמור, אולי במידה יתרה, בכלל י"ב ובכלל י"ג. במלים המועטות שבמקרא בעלות הסופית ךֿן ע"פ רוב הקמץ אינו מתקיים: שֿלֿחֿנות, קֿרֿבֿנות וכו'. מצד אחר רוב המלים בעלות סופית זאת מקורן בספרות חז"ל והספרות שלאחריה, ולגביהן יש מסורת לקיים את הקמץ. ראינו שהנהגים השונים אפשר להסביר ע"י הבחנה שהבחננו בכלל ז', ומכאן הצעתנו, כפי שהיא לפניכם. וכן בכלל י"ג אנו מקיימים את הקמץ בסנדלֿר, למשל, או עֿוֿגֿבֿר, אבל איננו מקיימים את הקמץ לא בסוֿדֿר, לא בֿפֿרֿוֿר וכיו"ב.

הגב' גרבֿל מציעה שיוסיפו כאן אותה ההוספה שבכלל ז': בסמיכות היחיד — פתח. הא' בן-נון: ההערה על הפתח ביחיד נסמך אינה שייכת לכלל ז' דווקא. היא צריכה להיות החלטה עקרונית לגבי כל הקמצים. אשר לפרטים, שהביא הא' בן-חיים, הכול נראה לי, ואני מטיל ספק רק בשם סימן, אם מותר לקצר אותו ולומר סימני. נראה, שנצטרך לקבל את הכלל, שבמלים לועזיות הקמץ מתקיים.

הא' קרוא: בעניין סימן צדק הא' בן-נון, וצריך לקיים את הקמץ ולהביא את זה כיוצא מן הכלל.

הא' שפאן: גם טֿפֿסֿר, טֿפֿסֿרי הוא יוצא מן הכלל. הא' לייבל: אני מקבל את הכלל המוצע עד המקום, שבו נזכרים היוצאים מן הכלל. לדעתי, כולם מלים לועזיות. הראיה, שיש להן מקבילות עבריות. כל המלים הזרות שהברתן האחרונה היא בקמץ — הקמץ נשאר וקיים.

הישיבה השלושים ושש

ביום ג' בניסן תש"ך בשעה 9.00 בבוקר — 1.00 בצהריים בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' סלושץ.

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בנעט, בן-חיים, ברגרין, טוריסיני (י"ר), ייבין, מלמד, קוטשר, רבין, ריבלין, שירמן.

החברים-היועצים הגב' גרבֿל והאדונים בלאו, בן-נון, לייבל, פרץ, קרוא, שבטיאל, שלי, שפאן.

המוזכרים המדעיים האדונים איתן, אסטרך, דותן, מדן, מנצור.

האדונים אירמאי, גרינברג, סדן, עגנון, שמיר — הצטדקו על היעדרם.

סדר-היום: א. קביעות לשוניות דחופות
 ב. נטיית השם, פרק א': הקמץ הגדול

א. הא' טור-סיני: היום עלינו לטפל בבעיות דחופות, שאנו חייבים לתת תשובה עליהן. הבעיות הובאו לפנינו ע"י הוועדה למלים בשימוש הכללי. הראשונה שבהן היא:

נמל תעופה

הא' דותן: הוועדה מציעה לקבוע נמל תעופה (airport, aéroport, Flughafen) במקום נמל אוויר, שהונהג בימים אלה ברדיו ובעיתונים. ביטוי זה בא להבחין בין שדה תעופה (airfield, aérodrome, Flugfeld), שהוא כל מקום חניה והמראה של מטוסים, ובין נמל, שהוא מקום כניסה של מטוסים לארץ ויציאתם ממנה, ויש בו משרדי מכס ודרכונים וכיו"ב. הא' כהן ביקש להשמיע את דבריו בעניין זה, והרי הם מתוך מכתבו אל המזכירות המדעית:

"אין כל הכרח לבטל את המלה השגורה והקלה יותר נמל אוויר, שהיא מתאימה ל-airport, aéroport, ולהזדקק כאן לגרסת הגרמנים Flughafen. הם גם אומרים Flugpost, בעוד אשר אנחנו אומרים דואר אוויר. אגב, אין אנו עפים, אלא טסים במטוס, ולכל היותר אפשר היה להציע נמל טיסה, שהיא גם קלה יותר לביטוי מנמל תעופה".

הא' טור-סיני: ידוע, שאנו נוהגים לאמור שדה תעופה, כשמדובר בשטח המשמש בכללו לענייני תעופה, ואין צורך לשנות את זה. אך לעומת שדה תעופה קיים גם נמל, הוא המקום שאליו מגיעים המטוסים מחוץ לארץ וממנו הם יוצאים. נדמה לי, שהביטוי נמל תעופה מתאים יפה לכך.

הא' אורבך: מסתברים דברי הא' כהן, הרי אנו אומרים דואר אוויר...

הא' טור-סיני: הדואר באמת עובר באוויר, ואילו הנמל הוא למטה על הקרקע.

הא' אורבך: מדוע נאמר מצד אחד דואר אוויר ומצד שני נמל תעופה? מוטב גם כאן נמל אוויר.

הא' רבין: גם לדעתי מוטב נמל אוויר. הביטוי נמל אוויר לא יתפרש כנמל שהוא באוויר. בחו"ל היו מדברים על נמל נהר ועל נמל ים. נמל האוויר אינו נמל באוויר, אלא נמל בש"ל האוויר, ואין להשוות אותו כלל עם שדה תעופה. בנמל אין עוסקים בתעופה, אלא בדברים אחרים, כגון דרכונים, בדיקות מכס וכו'. הנמל הוא מצורף אל שדה התעופה, ונחטא לעניין, אם נקרא לזה נמל תעופה.

הא' ייבין: ההבדל כאן עקרוני. שדות תעופה יש בארץ והם רבים, ואינם משמשים כנמלים.

הא' בן-נון: הנמלים, שהא' רבין מתכוון אליהם, נמצאים בתחום הים, הימה והנהר, ולא כן נמל זה, שאינו נמצא בתחום האוויר. כל מינוח תלוי בגורמים היסטוריים מסוימים. כך, למשל, בלשוננו הגענו להפרדה בין מטוס משורש טוס ובין תעופה. לכתחילה נכון היה לקבל את השורש טוס, אך מאחר ששדה תעופה קיים — אנחנו משלימים עם זה. הנמל הזה הוא מושג מקביל לשדה התעופה, ואין הרגשת הקבלה לדואר האוויר. לגבי הדואר אנו רוצים להביע את העובדה, שהוא עובר בדרך מהירה יותר בחלל האוויר — זוהי האסוציאציה, כשאנו מדברים על דואר אוויר. לא כן נמל האוויר. הרי אין הוא משרת שירות מהיר יותר משום שהוא קשור לאוויר.

הא' שלי: מדבריהם של כמה חברים נראה, שיש כאן אי-הבנה במושגים. שדה תעופה הוא שדה, שממנו אפשר לטוס ולשוב בפנים הארץ, והוא מיועד ללימודים ולאיימונים. הנמל

שמדובר בו הוא שדה תעופה, שממנו הותר לצאת ולבוא לחוף לארץ ומחוץ לארץ, ולהוליך נוסעים ומשאות, ולשם כך יש בו בית מכס וכל שאר סידורי נמל. אין הכרח, שהנמל יהיה חלק משדה תעופה, ובדרך כלל אין הוא כך, ואין הכרח, שיהיו על ידו שדות תעופה, ובדרך כלל אין כאלה. כל שדה תעופה יכול שיהיה מחר לנמל, אם יוכרו עליו כך בכוח חקיקה. ממילא ברור, כי השדה הוא שהופך כאן לנמל, ולא התעופה לאוויר.

בעד נמל תעופה הצביעו 14 ; בעד נמל אוויר — 3.
נתקבלה הצעת הוועדה : נמל תעופה.

הא' טורסיני : ההצעה השנייה של הוועדה היא :
תעודת כניסה (= כרטיס כניסה של קבע), במקום אתיון שהונהג בכנסת.

ההצעה נתקבלה פה אחד.

הא' טורסיני : ההצעה הבאה :

המתקת מים

הא' דותן : בציבור מהלכות כיום שלוש מלים לציון נטילת המלחים ממי הים : המתקה, התפלה, תפלוג. תפל פירושו חסר טעם, ולא דווקא חסר מלח. מים שניטלה מליחותם אינם חסרי טעם כלל וכלל, אינם תפלים. מתוק משמש במקרא ובלשון חז"ל גם בהוראת ערב, טעים, והוא התואר הרגיל למים הטובים לשתייה. אין חשש מפני טעות, ואיש לא יחשוב, שהכוונה למים בתוספת סוכר. אף בלשונות אירופות sweet water, eau douce, Süßwasser (אולי בהשפעת לשון המקרא). הוועדה מציעה אפוא לאשר מים מתוקים, המתקת מים.
הא' פריץ : קיבלתי הרבה מכתבים של קוראי "דבר" והכול מתנגדים למלה התפלה מן הטעם המובא כאן. קוראים רבים הציעו המתקה. הצעה זו נראית לי, שכן המים מתוקים לגבי מצבם הקודם, לפי שהמתיקו אותם.

הא' לייבל : הטענה, שבמקרא יש מים מתוקים, אינה טענה. לא כך הדבר. במרה נעשו המים המרים למתוקים — רק מתוך הניגוד מתוקים הם. אבל אין פירושו של הדבר, שבאמת היו מתוקים. וגם "מים גנובים ימתקו" — אין הכוונה שיהיו ממש מתוקים. התפלה אינו טוב משום השורש תפל, אבל ע"י שינוי קל בשורש אפשר לספק את הצורך הזה. בוועדה אחת השתמשנו בתפלול, ואח"כ מצאנוהו גם בעיתונים. הפועל תפלול יהיה פירושו : להוציא את המלח מן המים.

הא' דותן : שאלה זו הובאה לפני שנים אחדות לדיון בוועדה למנוחי הגיאוגרפיה, והיא שקלה, אם אפשר לומר המתקה או שיש להפש שורש אחר. היה חשש, שהמתקה תובן כתוספת סוכר דווקא. אותה ועדה לא ראתה לקבל התפלה, כי מים שניטלה מליחותם אינם תפלים, אלא ערבים, אך כיוון שלא מצאו שורש אחר מלבד תפל, נתקבלה כהוראת שעה הצעת הא' לייבל תפלול. בכך נוספה על המתקה והתפלה מלה שלישית, והיום משמשות בעיתונות שלוש המלים בערבוביה, ועלינו להכריע ביניהן. שקלנו ומצאנו, שהשורש תפל אינו מביע את העניין, ולכן אין להשתמש בו בשום צורה. הוועדה למלים בשימוש כללי מציעה לאשר המתקה, מים מתוקים. ביטויים אלה נמצאים במקרא ובלשון חז"ל וגם בלשונות אירופה, שגם הן הושפעו, כנראה, מן הביטוי המקראי.

הא' ייבין : למים מתוקים אין כל התנגדות. "וימתקו המים" — המים נרפאו ממריחותם. ואפשר לקבוע, שכאן תהיה המתקה, ואילו נתינת טעם ע"י תוספת סוכר תיקרא מיתוק.

הא' טורסיני : אם נאמר תפלול, נצטרך לומר, שהמים נעשו מתופללים. וזה מוזר קצת.

המונח המתקת מים נתקבל ב-19 קולות ללא כל התנגדות.

הא' טור-סיני: השאלה הבאה היא הטלת מסים (taxation) במקום המלה מיסוי, הנהגת בעיתונים.

ב־19 קולות ללא התנגדות נקבע המונח הטלת מסים, ונדחתה המלה מיסוי.

הא' טור-סיני: הוועדה הביאה לפנינו שאלה דחופה בעניין השלט הולכת נוסעים שעל כלי רכב. משרד התחבורה, שקבע בשעתו ביטוי זה, התכוון להבחין בין הולכת נוסעים שהיא בשכר ובין הובלה או הסעה שלא בשכר. עכשיו נתבקשה האקדמיה על ידי משרד התחבורה להכריע בשאלה: (א) אם יש צורך לשוני להבחין בדרך זו הבחנה כזאת; (ב) אם הביטוי הולכת נוסעים כשר מבחינה לשונית.

הוועדה החליטה, שאין אפשרות להביע בפועל מיוחד את ההבדל שבין פעולה בשכר ושלא בשכר, ושהביטוי הולכת נוסעים פסול לשימוש זה, ויש להחליף את שלטי המכוניות הנושאים כתובת זו. הוועדה מציעה לכתוב על השלטים: הובלת נוסעים, או רק לנוסעים, והיא מבקשת מן המליאה לאשר החלטה זו.

בדיון בוועדה אמרתי, שאני מוכן להוסיף בתשובתנו למשרד התחבורה משפט אחד, והוא: כדי למנוע קשיים והוצאות יתרות אין אנו תובעים שינוי בחוק דווקא, אבל על שלט המכוניות אסור שייכתב הולכת נוסעים.

בפועל הסיע מורגשת התחלת הנסיעה; להסיע — לגרום לכך שהוא יצא, אבל אין פועל זה אומר, שהרכב ייכנס למקום ולמטרה.

הא' שלי: אין לראות כל יסוד לפסול את השימוש בהולכה — במשמעות העברה ממקום למקום — של כל דבר שהוא ובכל אמצעי תחבורה שהוא, כשם שאין לפסול למשמעות זו הובלה והסעה. כל שלוש הצורות הן לעניין זה שוות זכויות בלשון. היו למלים אלה גלגולי משמעות בדרך התפתחותה של הלשון מן המקרא עד ימינו, וממילא אפשר, שכל אחד שומע הד מתחנה אחרת שבאותה דרך. על כן גם שמענו בוויכוח על נושא זה שלוש הצעות: הסעת נוסעים, הובלת נוסעים, הולכת נוסעים, ומבחינת הלשון כולן כשרות.

אין במקורות כל סימוך לצמצם את הוראת הולכה לפסיעה ברגל. במקרא צורה זו יוצאת לשני טעמים: (א) הוראת הדרך, הנהגה: כך בכל הפסוקים המדברים בהולכת ישראל ממצרים, והגולה לבלבד, ועיוורים בדרך וכו'. ובהרחבה — להולכה רעיונית מופשטת: "מוליך יועצים (וכן כהנים) שולל" וכדומה. (ב) העברה, נשיאה בכתף או ברכב: "אנה המה מוליכות את האיפה" וסמוך לפניו — "ותשאנה את האיפה". ובהרחבה — "אנא אוליך את חרפתי", "עוף השמים יוליך את הקול".

ואין צריך לומר במשנה. שם אין זכר להסעה (חוץ ממדרש פסוק שנאמר בו כך) ויש זכר אחד להובלה במשמעות הולכה בכוח, שלא מרצון. את הכול מוליכין: אדם, חיים, תבן, דלי, מפתח, חבל, גט — אף למדינת הים. ובהרחבה — גם את ה'ד, כמו הולכה והבאה בדיני שיטה, ומוליך ומביא בסדרי הזיה. נשתכחה הרגל מן ההולכה.

לפיכך נראה לי, כי בשעה שבא שר התחבורה, המנוח דוד רמז, לפני עשר שנים ליחד בדיני התעבורה — לשם הקלת הניסוח ובהגדרה מפורשת מראש לצורך זה בלבד — הובלה למשא, הולכה לאנשים בשירות הציבורי והסעה לשימוש כללי בלתי־מוגדר או להסעת הרכב עצמו, שאף הוא פרק גדול במסכת זו — לא חטא ללשון. בעניין הובלה ביטא את הרגשת רובם הגדול של דוברי עברית בימינו השומעים בהובלה — ט ר א נ ס פ ר ט של משאות. גם מרבית השימושים במלה זו במקורות (כצאן לטבח יובל, מובל לקבורה וכו') פירושים העברה שלא מרצון. כן כיוון לדעת רבים, שהסעה הוא מושג כללי מכדי שיבואו ליחדו לאנשים בלבד, והוא גם דרוש לביטוי המושג הזוהר, התקה מן המקום. הוא בחר בהולכה לשירות

הציבורי, אם כי ידע, שבימינו שומעים בביטוי זה בעיקר הנחיה, הוראת הדרך, שכן היא הנותנת: השירות הציבורי איננו מסייע בלבד, אלא גם מנחה, מורה דרך, מוליך את הנוסע למקום שהוא רוצה ללכת שמה ולא תמיד הוא יודע אותו. לא להטעמת השכר בא המונח הולכה, כפי שפירשו כאן בטעות, אלא להטעמת טיבו של השירות הציבורי, שהוא מוליך. כאמור, לא באה הבחנה זו לקבוע הלכה בלשון בכללה, אלא מותנית היא ומוגדרת לצורך החקיקה בלבד, דבר מקובל בעולם ומצוי גם בגמרא, הקובעת לא אחת, שלעניין סוגיה פלונית משמעה של תיבה פלונית הוא כך וכך.

ואיני רואה, מה טעם יש לאסור על משרד התחבורה את השימוש בהגדרות אלו, אם הוא רואה צורך בהן, ומה ההתקוממות הזאת על הצירוף של הולכת נוסעים בשירות הציבורי. הא' טור-סיני: אני מזכיר, שנשאלנו אם יש צורך לשוני להבחין בדרך זו בין נסיעה בתשלום לנסיעה שלא בתשלום.

הא' פרץ: האקדמיה חייבת, בוודאי, לדון במלים בהתפתחות משמעותן. אולם כאן עלינו לראות, מהי הוראת הולכה עכשיו. אמנם נכון, שמבחינה היסטורית אין לפסול הולכה, אלא השאלה היא: אם היא טובה למטרה הנדונה. הולכה הוא מושג מקיף בימינו, ולכן אינה טובה למטרותנו. פרסמתי שתי רשימות ב"דבר" בעניין זה והתגובות שקיבלתי היו — נגד הולכה. הפועל הובלה משמש בימינו לגבי הפצים. לא נשאר לנו אלא להסייע. שמענו כאן, שפועל זה מורה על התחלת הפעולה, אבל אין זה פוסל את המלה מלשמש לגבי המשך הפעולה. אני מציע הסעת נוסעים או — לנוסעים.

הא' ייבין: התעלמנו מן העיקר. השאלה הייתה, אם הפועל מורה על הסעה בשכר. ואין לנו פועל בעברית המורה במיוחד על הסעה בשכר. בשלט יהיה צורך להוסיף "בשכר", ותהיה ההחלטה אשר תהיה. אין דעתי נוחה מהולכת נוסעים. קשה לי זה. אבל אסור לפסול את זה, ובעיקר אם זה גורם קשיים. אני מתנגד להסעה, לא מפני שהיא פסולה, אלא זה יבלבל את העניינים. שמענו, שיש בחוק פרק גדול, המדבר על הסעה, שהכוונה שם להפעלת המכונית. הדבר הפשוט ביותר הוא לומר: לנוסעים בשכר.

הא' איתן: יש כאן שתי הגדרות שונות, אחת של הא' שלי ואחת של משרד התחבורה. הא' טור-סיני: עלינו לענות למשרד התחבורה, אם יש צורך בפועל מיוחד כדי להבחין בין שכר לשלא בשכר.

הא' בן-נון: אני מבין, שאי אפשר להביע בפועל את העובדה, שהדבר נעשה בשכר. מצד שני התוספת "בשכר" לא תתקבל על דעת הנוגעים בדבר, ולא ירצו להבליט כאן את העניין של "הב כסף". אני מבין, שהשאלה הזאת — בשכר ושלא בשכר — גם אינה מכוונת כל כך להבלטת תשלום הממון, אלא בעיקר להבלטת מקצוע של קבע.

הא' טור-סיני: נשאיר למשרד התחבורה את התוספת "בשכר". אפשר לומר להם לנוסעים, והם יוכלו להוסיף "בשכר".

הא' בן-נון: חושש אני, שלא נשביע את רצון המשרד, והוא ימשיך לחפש דרכים שלא לפי החלטתנו. אני מציע, שנקיים בשלט שם פעולה לציון אותה פעולה מקצועית — ומשלושת השמות נראה לי ביותר השם הסעת נוסעים, שהרי מדובר פה בנוסעים, והשלט לנוסעים בלבד מציין רשות להעברת נוסעים, אך לא מקצוע. משרד התחבורה יוכל ללמוד מכאן, שיש דרך להבחנה מסוימת בין שתי הפעולות, אע"פ שאין זה משתמע מתוך הלשון בפירוש.

הא' אברמסון: לא שוכנעתי, שהביטוי הולכת נוסעים פסול, שאם אדם יכול להלך בספינה, הריהו יכול להלך גם באוטובוס.

הא' בן-חיים: הבעיה היא כזו: במשרד מסוים נכתב ברישיון הובלת נוסעים, ואח"כ בא משרד אחר וכתב הולכת נוסעים. השאלה היא: איזה משני הביטויים ישמש מונח משפטי

מוגדר. נראה לי, שכל החלטה שנחליט בעניין זה צריכה להיות בלשון "האקדמיה ממליצה", כי מצד הלשון שניהם כשרים.

הא' שלי: טופס הרישיון שכתוב בו הובלת נוסעים הוא שריד עוד מזמן המנדט, שלא טרחו עדיין לשנותו. בחוק הישראלי בענייני תעבורה הוגדרו הובלה — למסעות, והולכה — לשירות הציבורי.

הא' מלמד: ממהלך בספינה אין ראייה. בספינה אפשר ללכת, ויש גם יושב בספינה. במכוניות למסע נכתוב מכוניות למסע, ואין החוק עוסק בזה, אם יקבל הנהג שכר או לא יקבל.

הא' אורבך: אם כבר נתקבל בציבור הובלה למשאות והולכה לנוסעים — אין צורך, שאנחנו נכריע בעניין הזה. כאן נתעוררה שאלת השכר. אם אחד המשרדים קבע לעצמו נוהג והוא כותב הולכת נוסעים, ומפרש את הדבר, שהכוונה לקבלת שכר, אין הדבר קובע, שזוהי הכוונה מבחינת המשמעות הלשונית. משמעותו של השלט, שיש לקבל שכר, זו קביעה משפטית ולא לשונית; ולכן אין האקדמיה צריכה להתערב בעניין "בשכר ושלא בשכר".
הא' טורסיני: השאלה הראשונה: אם יש צורך לשוני להבחין בדרך זו ע"י פועל אחר, אם זה בשכר או שלא בשכר. לי נדמה, שאין צורך ואין יכולת להבחין ע"י פועל מיוחד אם זה בשכר או שלא בשכר.

על השאלה השנייה אני מציע שנשיב: הביטוי הולכת נוסעים אינו פסול, אלא שנוי במחלוקת בדעת הציבור, ומוטב שלא להשתמש בו.

ב־19 קולות ללא התנגדות הוחלט, שאין להבחין על ידי שימוש בפועל מיוחד, אם הנסיעה היא בשכר או שלא בשכר.

הא' דותן: השאלה המקורית היא: האם המונח הולכת נוסעים כשר מבחינה לשונית? הא' טורסיני: נוכל לענות, שלדעת רבים אינו כשר, ועל ידי זה נולד ספק, אם הוא כשר.

הא' רבין: כשר פירושו כשר לפי השימוש במקורות. ואם אומרים, שאין זה לפי ההרגשה הכללית בלשון — צריך לומר, שהאקדמיה מצטרפת לדעה הכללית בעם, אך אין לומר, ש"זה אינו כשר".

הא' טורסיני: האקדמיה אינה מחליטה, מה כשר לפי המקורות. זו שאלה מדעית.
הא' בן-חיים: נשאלנו, מה כשר, והכוונה כשר לשימוש היום. ולכן מה שנחליט יתפרש ככשר וראוי לשימוש היום.
הא' טורסיני: השאלה היא: (1) האם לפי שימוש לשוננו היום המונח הולכת נוסעים כשר. (2) אם המונח הזה רצוי.

ב־15 קולות נגד 6 הוחלט, כי הביטוי הולכת נוסעים כשר. ב־16 קולות נגד 4 הוחלט, כי רצוי להשתמש בביטוי אחר.

הא' אורבך: אם אמרנו, שהביטוי כשר מבחינה לשונית, עלינו גם להצביע, מה יהיה כתוב על השלט.

הא' טורסיני: ההצעות הן: למסע נוסעים, לנוסעים, למסע, הסעת נוסעים, הובלת נוסעים.

הא' איתן: מסע הוא היום מונח צבאי בעל משמעות מיוחדת, ויש להיזהר בשימוש.

- 1. בעד ההצעה למסע נוסעים הצביעו
- 16. בעד ההצעה לנוסעים הצביעו
- 3. בעד ההצעה למסע הצביעו
- 7. בעד ההצעה הסעת נוסעים הצביעו
- 4. בעד ההצעה הובלת נוסעים הצביעו
- נתקבלה ההצעה לנוסעים

הא' טור-סיני: נשיב למשרד התחבורה:

(א) אין להביע את ההבדל הזה בין נסיעה בשכר ושלא בשכר ע"י פועל שונה;

(ב) מצד הלשון כשר הביטוי הולכת נוסעים, אבל יש על ידו ביטויים אחרים. אנחנו מציעים, שייכתב רק: לנוסעים.

ב. הא' טור-סיני: אנו ממשיכים בדיון של יום אתמול. הגענו לסעיף י"ג.

הא' ייבין: אינני רואה, במה המלה סימן שונה מן המלה קולר. אם רוצים לקבוע סימני, צריך לומר גם קולרי. שתיהן מלים זרות.

הא' בן-נון: מלבד הנימוקים, שהושמעו אתמול, יש גם נימוק פוניטי, שמונע הצמדת ההגאים ל-ר, מ-נ ללא תנועה ביניהן. זוהי הרגשתנו, ולכן נראה לי, שיש למצוא דרך לקיים את הקמץ במלים קולר, אולר. אולי נוכל לומר, שקמץ זה בסיומת ק-ר קיים תמיד, חוץ מן עכבר. ואילו סימן מציע אני לצרף אל רומן, גרפומן מסיבות פוניטיות של צירוף מ-נ. אני מציע, שנחליט לקיים את הקמץ, ונמצא גם דרך לנמק זאת. אולי טוב להורות זאת כדרך של רשות, ולא חובה, ושתי הדרכים תהיינה כשרות.

הא' רבין: הזכירו כאן כמה פעמים את בעית המלים הזרות. בגרמנית מבדילים בין Fremdwörter (מלים זרות), שהן זרות בהרגשת העם, ובין Lehnwörter (מלים שאולות), שאף הן זרות לפי מוצאן, אבל העם שוב אינו מרגיש בהן כזרות. אפשר להבדיל בעברית ולומר, שמלה זרה היא מלה אירופית (ולא ערבית), שנכנסה ללשון העברית למן ההשכלה והלאה. אמנם לא נימנע מן הקשיים שבהוראה לתלמידים.

אנו מרבים לדבר על הקאטגוריה של עיסוק קבוע ותכונה קבועה. אם יש באמת קאטגוריה כזו, יש לדון בכך דיון מקיף, ועל הוועדה לפרסם את תוצאות הדיון, כדי שיהיה לנו ביסוס תיאורטי ברור. למשל, האם סמרטוטר זה עיסוק קבוע או עראי? אני מבקש שנוציא את רומן, גרפומן מן הכלל. אי אפשר לומר, שיש כאן סיום ק-ר. הא' שירמן מבקש מן הוועדה, שתשנה את הניסוח לגבי שמות שמציינים עיסוק. נחתומר, טפטר אינם עניין לכאן. נחתומר אינו שם העיסוק. מפקפק, אם בימר היא מלה מוצלחת, וספק, אם היא בשימוש.

הא' טור-סיני: איני מסכים, שנציין אצל המלה סימן, שהיא מלה זרה. באכדית סימן הוא סימט, ואילו המלה היוונית המקבילה בנויה אחרת, ולא נתברר, כיצד מן המלה היוונית semeion יצא סימן. לא נכתוב, שאלה הן מלים זרות, אלא נאמר, שסיבת קיום הקמץ היא— שזה זמן רב נוהגים לאמור סימני. לגבי מלים, שבלי ספק הן זרות נכתוב: במלים אלה נוהגים כך וכך.

הגב' גרבל: אני מצטרפת להערת הא' שירמן— להשמיט את ההגדרה שמות המציינים עיסוק קבוע. ועוד טעם לדבר: בגלל ניסוח כזה לא יהיו לנו סימוכין לביטול הקמץ בצורות קולר, אולר. לעומת זאת אני מציעה להביא בין היוצאים מן הכלל טפטר, עכבר ומלים המתחילות במ"ם (מטטר, מספטר וכו'), שבאלה הקמץ משתנה. בכל שאר הצורות המסתיימות ק-ר הקמץ קיים.

הא' שפאן: הרבה יותר קל יהיה, אם נפריד בין הרי"ש לנ"ו, ואז נוכל לקבוע כלל: כל המלים שלא נוצרו משורש עברי רגיל בן שלוש אותיות והן מסתיימות ב־ר אינן משורר את הקמץ. אם נתלה כלל זה בכלל של ב־ר, יתקבל דבר מסובך יותר. הנו"ן יוצרת משקלים בעברית והרי"ש אינה יוצרת.

הא' טור-סיני: מדבריו של הא' שפאן אני מסיק, שבהצבעה נפריד בין שני הסעיפים האלה. אם ייקבע בהצבעה, שדין אחד להם, נצרפם לכלל אחד, ואם ייקבע להם דין שונה — נפריד ביניהם.

הא' בן-חיים: העניין, שהועלה אתמול, להבחין בין מלים עבריות ללועזיות, זה עניין שהוועדה התנגדה לו. לא ייתכן, שכל תלמיד יזכור, היכן מקור המלה. בלשון העברית יש לנו בשימוש מלים שהן לועזיות. בעצמי שמעתי מפי ילד: "פלוני מקרקס את כולם". הרי שהמלה קרקס היא עברית, ואף נוצר ממנה פועל. וכי סימפוניה ופסנתר אינן מלים עבריות? בשירי א"צ גרינברג מצאתי מלת אַסְפֵּלֶר (רס"ג פייט, סידורו עמ' שפה: בנוגה ספקר). האם דינה יהיה שונה מדין מלה עברית המסתיימת ב־ר? לעומתה מצאתי שם המציין עיסוק: עויגבר. נקודת המוצא של הוועדה הייתה לתת את המסגרת הדקדוקית לאותן המלים המשמשות בלשון העברית.

בהצבעה אושר כלל י"ג ב־18 קולות.

הא' טור-סיני: השאלה היא עכשיו, אילו הם היוצאים מן הכלל.

הא' בן-חיים: מן סימן היו פעם אומרים סימני הניקוד. אבל יש גם נוהג אחר, ולא רק בזמננו. יש לנו מסורת קדומה של סימני, כך בכ"י קויפמן וכך בתורת כהנים שהוציאו פינקלשטיין בצילום. במסורת בבליית קיים הקמץ במלה זו. אבל יש גם סימני (יעוין בתורת הכהנים כ"י רומי אסמני 66 שהוציא פינקלשטיין, עמ' רפט).

יש גם שאלה לגבי השמות: כבשן, אלמן, איתן, פשתן, תלתן. השאלה היא, אם כדאי להחליט, שיש עוד 5—6 מלים יוצאות מן הכלל. אני מציע: סימני, כבשני. במילון של לוי נמצא סימני, במילון של יסטרוב סימני. אם אתם רוצים, אפשר להוסיף עוד רשימה של מלים יוצאות מן הכלל. לגבי לשוננו אין אנו צריכים להתחשב במוצא הלועזי, אלא במסורות ובשימוש, אבל שונה דינה של מלה כמו רותן, שאינה נמצאת בנטייה בספרותנו, ועל כן אפשר לנו להחליט, כיצד תשמש מכאן ואילך, ואם בכלל תשמש, בנטייה.

הא' טור-סיני: מה שהורגש כתואר, זה שייך לכלל הזה, וכך צורן, זרחן. כאן השאלה, מה יש להוציא מן הכלל. יש דעה, שנוציא מן הכלל רק רומן, גרפומן, קלפטומן ודומיהם. באלה אין ספק, אבל נתעוררה השאלה, אם יש להוסיף על מלים אלה גם את המלה סימן. בנוגע לסימן טוען הא' בן-חיים, שטוב שיהיה כלל אחד, שדין סימן יהיה כדין עניין. יש המרגישים במלה סימן, כאילו ב־ן היא תוספת כמו במלים ממוצא עברי. נצביע על סימן ועל איתן.

הא' שירמן: אני מציע, שנקיים גם סימני וגם סימני.

הא' פרץ: כיוון שאני רואה בהצעת הא' שירמן עניין עקרוני, אני רוצה להדגיש, שאם יש שתיים או שלוש אפשרויות, חובתנו היא לקבוע צורה אחת בלבד.

הא' טור-סיני: ההכרעה היא קשה. אני נוהג לאמור סימני, איתני.

בעד סימני הצביעו 16; בעד סימני 8

בעד איתני הצביעו 13; בעד איתני 6.

הא' בן-חיים: אנסנו את עצמנו להגיע לכלל הגיוני. יש מלים בעברית המסתיימות ב־ר כמו שופר, שהרי"ש שם שורשית ויש עכבר, ויש מלה אולר, שאולי היא משובשת, ויש גם

כמה מלים עבריות, שצורף אליהן $\text{ר} - \text{ר}$, ויש מלים כמו סוּדָר , ודעת הוועדה היא, שאין לקיים בהן את הקמץ. והנה היא מצאה גם טַפְסְרִיף , שבה אין הקמץ קיים, כאילו היה צירי, אבל בכל זאת הניקוד של הנפרד הוא טַפְסֵר , אמרה הוועדה, יש יוצא מן הכלל, ומצד שני המלים, שאינן מביעות עיסוק: נחתומר. ועתה אם נאמר כל מלה המסתיימת בהברת $\text{ר} - \text{ר}$, הרי שכלל זה צריך לחול על מלה עברית, שלמ"ד השורש שלה הוא רי"ש, כגון שׁוֹפֵר , לכן ניסחנו כפי שניסחנו ומצאנו, שהדרך כאן $\text{ב} - \text{ו}$ ו- ר משותפת היא. והצעתנו היא למנוע יוצאים מן הכלל. לכן אני מציע, שלא לקבל את הצעת הא' שפאן.

הא' בן-נזון: אולי נלך בכיוון שונה במקצת ונאמר בפירוש, משום שקשה לנו לבטא אולרי, קולרי, נקיים את הקמץ. נקבע כלל, שצירופי ל - ר, מ - נ, שתי האותיות הדומות במוצאן, הקמץ שביניהן יהיה מתקיים.

הא' רבין: אני מציע לנסח את הכלל כך, שבמקום שרי"ש היא תוספת לשורש עברי, או שיודעים, שהיא תוספת לשורש במלה זרה - יתקיים בה הקמץ.

הא' טור-סיני מציע למחוק נחתומר.

ב-19 קולות נתקבל נוסח הכלל עד המלה בימר, בימרי, בהשמטת המלה נחתומר.

הא' טור-סיני מציע להוסיף פרוך על יד סודר.

ב-16 קולות נתקבל סוף סעיף י"ג בתוספת המלה פרוך, ובהשמטת המלים קולר, אולר.

הא' טור-סיני: עלינו להחליט עכשיו, מה דינן של המלים, שבהן יש ל - ר, כגון קולר, אולר, שקשה בהן לבטל את הקמץ.

הא' בן-חיים: אין כלל בלשון הקובע דין מיוחד לצירופי ל - ר. ואין האקדמיה צריכה להשתמש בנימוק, ש"אין זה מצלצל", כי מה שמצלצל לאחד, אינו מצלצל לשני. ואין זה נימוק דקדוקי.

הא' טור-סיני: אין אנו באים להביא זה כנימוק. אנו רק מסבירים לעצמנו.

הא' ברגרין: ומה דין רי"ש למ"ד? אני רוצה לומר, שאי אפשר לקבוע כלל לפני שבודקים את הלשון.

בעד קיום הקמץ בקולר, אולר, הצביעו 12; בעד הצעת הוועדה הצביעו 12.

הא' טור-סיני: כיו"ר אני מכריע לצד הצעת הוועדה.

הא' בנעט: הכלל מדבר על הסופית $\text{ר} - \text{ט}$ בסופר.

בעד קיום הקמץ במלה טוּסֵר הצביעו 9; נגדו - 4.

הא' בן-חיים: לאחר שאושר כלל י"ד עם אישורו של כלל י"א, נעבור עתה לכלל ט"ו:

במשקל הַקְטָלָה, כלומר בשם-הפעולה של הפעיל, וכן במשקלים הגורים ממנו, כגון: הַקְטָלִי, הַקְטָלוּת, כגון: הַזְמָנָה, הַזְמָנָה, הַזְמָנָה, הַזְמָנָה, הַזְמָנָה; הַסְפָּקָה, הַסְפָּקָה, הַסְפָּקָה; הַשְׁמָעוּת, הַשְׁמָעוּת, הַשְׁמָעוּת; הַנְדִי, הַנְדִי, הַנְדִי, הַנְדִי; והוא הדין בצורות אַקְטָלָה, שהן צורות משנה למשקל הַקְטָלָה, כמו אַזְכָּרָה, אַזְכָּרָה; אַזְהָרָה, אַזְהָרָה, אַסְפָּקָה, אַסְפָּקָה, אַנְדִי, אַנְדִי, אַנְדִי, אַנְדִי, אַנְדִי, אַנְדִי.

כלל ט"ו אושר ב-18 קולות ללא התנגדות.

הא' בן-חיים קורא כלל ט"ז :

הקמץ מתקיים בצורות, שבהן הוא בא לפני אֵי, יי, כשאותיות א' או ה' הן ה' השורש, כגון: הַטָּאִים, הַטָּאִי, הַטָּאִיכֶם; הַנָּאִים, הַנָּאִי, הַנָּאִיכֶם; הַקָּשִׁים, הַקָּשִׁי, הַקָּשִׁיכֶם; הַמְּקָרָאִים, הַמְּקָרָאִי, הַמְּקָרָאִיכֶם; הַנְּשָׂאִים, הַנְּשָׂאִי, הַנְּשָׂאִיכֶם; הַנְּרָאִים, הַנְּרָאִי, הַנְּרָאִיכֶם; הַפְּרָאִים, הַפְּרָאִי, הַפְּרָאִיכֶם. מתבטל הקמץ.

הא' בן-חיים: השאלה היא, אם לקבוע כלל על דרך מְקָרָאִי, נְרָאִי, שכןגדם יש לנו פְּלָא, פְּלָאִי. הייתה מחלוקת. יש שרצו להשאיר בביטול הקמץ רק פְּלָאִי, אבל הוועדה הציעה 4 יוצאים מן הכלל: פְּלָא, פְּרָא, טְנָא, דְּטָא.

הא' שפאן: יש להוסיף את המלה פְּלָא.

הא' בן-נון מציע לנסח את הכלל כך: כל סגולי ל"א הבאים על דרך השלמים, כגון כְּלָא, גוּמָא, מבטלים את הקמץ, ושאינם על דרך השלמים, כגון חוּטָא, ממילא מקיימים את הקמץ.

ב־19 קולות אושר כלל ט"ז בתוספת המלה פְּלָאִי במשפט האחרון. ב־13 קולות הוחלט להוסיף גְּנָא, גְּנָאִי.

הא' בן-חיים קורא כלל י"ז :

הקמץ מתקיים ביחיד של שמות במשקל מְקַטְלָה, תְּקַטְלָה משורשי ל"א, כגון: מְדַשְׁאָה, מְדַשְׁאָתִי, מְדַשְׁאָתֶיךָ; מְרַפְאָה, מְרַפְאָתֶיךָ; מְקַרְאָה, מְקַרְאָתֶיךָ; תּוֹצְאָה, תּוֹצְאָתֶיךָ; וכן מוֹבָאָה, מוֹבָאָתֶיךָ. אבל ברבים מְדַשְׁאֹת, מְדַשְׁאֹתֶיךָ, מְדַשְׁאֹתֵינוּ; תּוֹצְאוֹת, תּוֹצְאוֹתֶיךָ. בביטול הקמץ.

והוא הדין בשמות אחרים המסתיימים בריבויים בְּאוֹת, כגון: דְּגַמְאוֹת, פְּתַקְאוֹת, מְקַנְאוֹת, מְרַחְצְאוֹת, שְׁלִשְׁלְאוֹת. בנייה: דְּגַמְאוֹתֶיךָ, פְּתַקְאוֹתֶיךָ, מְקַרְאוֹתֵינוּ, מְרַחְצְאוֹתֶיךָ, שְׁלִשְׁלְאוֹתֵינוּ.

שמות ממשקל מְקַטְלָה נוטים בדרך כלל כסגוליים: מְשַׁמְרָה – מְשַׁמְרָתֶיךָ, מְחַלְקָה – מְחַלְקָתֶיךָ, מְפַלְגָה – מְפַלְגָתֶיךָ. ויוצאים מן הכלל: מְתַנֶּה – מְתַנְּתֵיךָ, מְתַנְּתֵיךָ, מְטַרְה – מְטַרְתֶיךָ, מְשַׂאָה (=הלוואה) מְשַׂאָתֶיךָ (נמצא במקרא: מְשַׂאָתֶיךָ, מְשַׂאָתֵינוּ, מְשַׂאָתֶיךָ; מְשַׂאָה – מְשַׂאָתֶיךָ, מְשַׂאָתֵינוּ, מְשַׂאָתֶיךָ).

הא' בן-נון: הצעה זו היא קשה, היא עלולה לסתור את כל המגמה להקל על לימוד הלשון. התלמיד צריך ללמוד, שבצורות נְרָא, נְרָאִי ונְרָאִים הקמץ קיים, ואילו בצורת נְרָאוֹת הקמץ מתבטל.

אנחנו רוצים לקיים את הקמץ שלפני האל"ף. הקמץ מרוחק מן הטעם, ורק האל"ף היא ששומרת עליו. הפליה בין מְקַטְלָה למְקַטְלָה בעניין זה הוא דבר, שאי אפשר להסבירו. ואם החלטנו, שהאל"ף שומרת על הקמץ ביחידה, אל נפקירנו בצורת רבים. אגב, מה צריך להיות דינו של הקמץ לפני העי"ן, כגון במודעה?

הא' לייבל: אני מקבל את הצעת הוועדה, אלא שהניסוח צריך תיקון. והפסקה על השמות כגון דוגמאות, פתקאות מתאימה גם היא לקודם, כי הוא הדין גם במְרַפְאוֹת. אני חושב, שצריך לקבוע לא פְּתַקְאוֹתֶיךָ, אלא פְּתַקְאוֹתֵינוּ.

הא' טור-סיני: השאלה היא, אם לקיים גם בסמיכות את האל"ף הזאת.

הא' איתן: בין שתתקבל הפסקה הראשונה ובין שלא תתקבל, אני מציע להוסיף את

השמות משורשי ל"י, שהם על משקל מְרַפָּאָה, כגון מְטוּיָה, שממנו נאמר מְטוּיָת־ בקיום הקמץ.

אין הכוונה לבטל את צורת הריבוי הנפרד דוגמאות, אלא שבנטייה מוטב לקבוע דוגמותינו. כאן האל"ף הנוספת מקשה ומיותרת.

הא' פּרָץ: אני מקבל בברכה את הצעת הא' בן-נון. צריך שיהיה לאקדמיה אומץ לשנות, כדי שתהיה אחידות בלשון.

הא' ייבין: איש לא נתן לנו רשות להתעלם מן המסורת. אם יש במקרא תּוֹצְאוֹת־, אי אפשר לומר תּוֹצְאוֹת־ בסמיכות. והטענה של הא' פּרָץ, שהלשון צריכה להיות אחידה — זו אינה טענה. אמנם זה כלל קשה, שברבות —אוֹת־ הקמץ אינו מתקיים.

הא' טוֹר־סיני: אנחנו אמנם מתקנים מה שאפשר לתקן, אבל אין אנו גומרים את המלאכה.

הא' שבטיאל: יפה כוחה של האקדמיה לשנות ולבטל גם את מה שהיה נהוג. אע"פ שנאמן אני לצורות שבמקרא ולכדומה, לשיטתי אני הולך. מוטב להכניס את הנראים כיוצאים מן הכלל לכללים אחידים. יש להקל ולא להחמיר. שכן חומרות יתרות אין דוברי הלשון יכולים לעמוד בהן ועלולים הם להשתבש בהן.

מציע אני: בשמות, שלמ"ד הפועל שלהם היא אל"ף, כגון מְרַפָּאָה, יש לבטל את הקמץ בסמיכות, מְרַפָּאָת־, מְרַפָּאוֹת־ וכיוצא. הרי יש מַתְנֵת־ ובמקרא מְלֻאוֹת־. גם מבחינה פונית צמצום במספר ההברות עדיף.

בנטיית היחיד: מְרַפָּאָת־, מְרַפָּאָת־, מְרַפָּאָתְכֶם, כשם שקיים דבר זה בצורות מעין אלו, שתנועת האל"ף עוברת לאות שלפניה כגון: רִאשִׁים במקום רִאשִׁים, מְלֻאֲכֶי וכו'. וכו'.

הא' בן-חיים: לא אומר, שהכלל, שהציעה אותו הוועדה, הוא אידיאלי מבחינת פשטותו, אבל הוא הכלל של העברית, כפי שהיא יוצאת מן הניקוד של המקרא. הקמץ המתקיים ביחיד

הוא תוצאה של העובדה הלשונית, שכל מְקַטְלָה (וכן תְּקַטְלָה) בנטייה הוא מְקַטְלָת־, ואין נטייה אחרת של מְקַטְלָה בשמות משורשי ל"א. ההקבלה למְקַטְלָת־ היא הקמץ (מִן—א) כגון תְּקַטְּאָת־. בריבוי הקמץ אף של צורות סגוליות אינו מתקיים. מה שמציעה אפוא הוועדה אינו אלא שימוש לגבי מלים מחודשות בכלל הדקדוקי הידוע מניקוד המקרא. בידי האקדמיה הבררה: או לקיים את הכלל הדקדוקי של המקרא או להתליט על שינויו בהיקש לריבוי. גם זו דרך, ונוכל להביא ראיות לכך. אני מתנגד להצעתו של הא' בן-נון לקיים את הקמץ בריבוי, כי זה סותר נוהג לשוני נפוץ ויגרום בלבול: למה במלים צְבָאוֹת־, תּוֹצְאוֹת־ הקמץ ישתנה, ובמלים כגון מְדַשָּׁאוֹת־ יתקיים?

הא' ריבלין: למה הכוונה במלה מוּבָאָה?

הא' בן-חיים: במלה מוּבָאָה לא התכוונתי לבינוני הופעל מן בוא, אלא לשם עצם במשמעות "ציטטה".

הישיבה השלושים ושבע

ביום י"ג בסיוון תש"ך בשעות 5.15—7.15 אהה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' סלושץ.

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בן-חיים, בענט, ברגרין, גרינברג, טור-

סיני (יור'), ייבין, מלמד, קוטשר, רבין, ריבלין, שירמן, שלונסקי.

החברים-היועצים: האדונים בורלא, בלאו, לייבל, סמילנסקי, פאיאנס, פּרָץ,

שבטיאל, שלי, שמיר.